

ВПЛИВ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ДІЯЛЬНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

THE INFLUENCE OF THE STATE FINANCIAL POLICY ON THE ACTIVITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

У статті вивчено основні аспекти державної фінансової політики України в аграрній сфері. Вказано недоліки, на які повинна бути спрямована фінансова політика. Розглянуто динаміку обсягів державної підтримки сільськогосподарських підприємств України. Проаналізовано динаміку бюджетного фінансування сільського господарства за рахунок централізованих фінансових ресурсів. Окреслено напрями використання коштів на розвиток аграрного сектору в межах бюджетних програм. Здійснено аналіз державної підтримки сільськогосподарських підприємств шляхом пільгового оподаткування, зокрема за рахунок акумуляції податку на додану вартість. Виокремлено низку проблем системного характеру, що стримують розвиток аграрної галузі. Визначено стратегічні завдання державної підтримки розвитку сільськогосподарських підприємств країни. Проведено оцінку фінансової політики держави щодо розвитку аграрного сектору економіки України. Наведено пропозиції щодо вдосконалення механізмів державного регулювання сільськогосподарських підприємств в Україні. Зроблено висновки щодо сучасного стану надання державної підтримки аграрним підприємствам. Запропоновано напрями вдосконалення та підвищення ефективності державного впливу на розвиток сільськогосподарських підприємств України.

Ключові слова: фінансова політика, державна підтримка, аграрний сектор, бюджетні кошти, оподаткування, сільськогосподарські підприємства.

В статті изучены основные аспекты государственной финансовой политики Укра-

ины. Указаны недостатки, на которые должна быть направлена финансовая политика нашей страны. Рассмотрена динамика объемов государственной поддержки сельскохозяйственных предприятий Украины. Проанализирована динамика бюджетного финансирования сельского хозяйства за счет централизованных финансовых ресурсов. Определены направления использования средств на развитие аграрного сектора в рамках бюджетных программ. Осуществлен анализ государственной поддержки сельскохозяйственных предприятий путем льготного налогообложения, в частности за счет аккумуляции налога на добавленную стоимость. Выделен ряд проблем системного характера, сдерживающих развитие аграрной отрасли. Определены стратегические задачи государственной поддержки развития сельскохозяйственных предприятий страны. Проведена оценка финансовой политики государства по развитию аграрного сектора экономики Украины. Приведены предложения по совершенствованию механизмов государственного регулирования сельскохозяйственных предприятий в Украине. Сделаны выводы о современном состоянии предоставления государственной поддержки аграрным предприятиям. Предложены направления совершенствования и повышения эффективности государственного влияния на развитие сельскохозяйственных предприятий Украины.

Ключевые слова: финансовая политика, государственная поддержка, аграрный сектор, бюджетные средства, налогообложение, сельскохозяйственные предприятия.

УДК 336.02:338.43

<https://doi.org/10.32843/infrastruct39-25>

Глухова В.І.

к.е.н., доцент,
завідувач кафедри обліку і фінансів
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського

Кравченко Х.В.

студентка
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського

Glukhova Valentina

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi
National University

Kravchenko Kristina

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi
National University

Sustainable agricultural development Ukraine's economy sector is largely dependent on efficiency agrarian policy and proper participation of the state in its formation and implementation. Given the limited budget resources, it becomes particularly important the need to intensify the mechanism of state regulation of economic processes implemented by the methods of legal, administrative and financial and economic impact. Key places in state regulation economies are embracing financial regulation methods that include use of budget and tax policy instruments. Therefore, financial research regulation of the agricultural sector of the economy is of particular importance, given the limited financial resources of agricultural enterprises, tendency to reduce budget expenditures for development industry, exacerbation of socio-economic problems due to political and economic instability in the country and integration of Ukraine into the world economic space. The article explores the main aspects of the state financial policy of Ukraine. Deficiencies to which the financial policy should be directed are indicated. The dynamics of volumes of state support for agricultural enterprises of Ukraine is considered. The dynamics of budget financing of agriculture at the expense of centralized financial resources are analyzed. The directions of the use of funds for the development of the agricultural sector within the budget programs are outlined. The state support of agricultural enterprises through preferential taxation is analyzed, in particular through the accumulation of value added tax. A number of systemic problems that hinder the development of the agricultural industry have been identified. The strategic objectives of state support for the development of agricultural enterprises of the country are determined. An assessment of the financial policy of the state on the development of the agricultural sector of the economy of Ukraine was conducted. Suggestions for improving state regulation of enterprises in Ukraine are presented. These planned measures will further stimulate the efficient operation of agricultural producers and increase their competitive position in both domestic and foreign markets. Conclusions are made about the current state of the provision of state support by an agricultural enterprise. The directions of improving and increasing the efficiency of state management of the development of enterprises of Ukraine are proposed.

Key words: financial policy, state support, agricultural sector, budgetary funds, taxation, agricultural enterprises.

Постановка проблеми. Аграрний сектор є одним із базових в економіці та стратегічно важливих для національної безпеки. Відповідно, всі засоби державного регулювання мають сприяти його ефективному функціонуванню. Оскільки сьогодні забезпечення сільськогосподарських підприємств власними фінансовими ресурсами обмежене через кризові явища, а необхідність підвищення їхньої конкурентоспроможності в

міжнародному масштабі, збільшення доданої вартості у цьому сегменті економіки є очевидними, то актуалізуються питання впливу державної фінансової політики на діяльність підприємств у аграрному секторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню державної підтримки сільськогосподарських підприємств присвячено праці таких науковців, як: Г.М. Давидов, Н.С. Шалімова [1],

Н.С. Танклевська [2], О.О. Яцух [3], О.Д. Богдан [4], Ю.Ф. Гудзь [5], О.А. Коваленко [6], С.В. Майстро [7] та багатьох інших. Незважаючи на значну кількість присвячених даній проблемі публікацій, залишається багато невирішених питань стосовно підвищення ефективності впливу та вдосконалення державної фінансової політики щодо розвитку аграрних підприємств України.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сучасного стану державної фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств (СГП) України та внесення пропозицій щодо вирішення існуючих проблем у ході реалізації фінансової політики у цій сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Механізм державного впливу на фінансово-економічні процеси реалізується через державну фінансову політику. У широкому значенні фінансова політика – це управління формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів із метою вирішення поставлених завдань. Податкова система, будучи складником державної фінансової політики, є дієвим інструментом фінансового регулювання розвитку економіки [2, с. 3].

У контексті оцінки фінансової політики держави щодо розвитку аграрного сектору економіки велике значення має аналіз обсягів бюджетних коштів та напрямів їх використання. У табл. 1 представлено динаміку обсягів підтримки сільського господарства за рахунок коштів державного бюджету України протягом 2014–2018 рр. [8; 10].

Як бачимо з табл. 1, обсяг фактичних видатків протягом 2014–2018 рр. жодного разу не виконано згідно з планом, причому на фактичні видатки протягом 2014–2016 рр. припадає менше 1% від валової продукції сільського господарства.

Бюджетним кодексом України (Розділ VI. Прикінцеві та перехідні положення, п. 42) [11] установлено, що в 2017–2021 рр. щорічний обсяг коштів державного бюджету України, які спрямовуються на держпідтримку сільськогосподарських товаровиробників, становить не менше 1% випуску продукції у сільському господарстві. Дані аналізу показують, що в 2017 і 2018 рр. обсяги видатків загального

фонду державного бюджету, як по плану, так і фактично, перебувають у нормативно встановлених межах, однак фінансування по факту менше запланованих бюджетних призначень. Про недостатній вплив централізованих бюджетних асигнувань на розвиток сільського господарства свідчить і те, що за 2014–2018 рр. темп росту відповідних видатків держбюджету становив 8,36, тоді як валовий обсяг продукції сільського господарства у постійних цінах збільшився лише в 1,04 рази.

Варто зазначити, що пряме бюджетне фінансування сільського господарства в Україні здійснюється не лише через бюджетні дотації, інше субсидування, а й шляхом фінансування бюджетних програм на розвиток аграрно-промислового комплексу (АПК).

У табл. 2 наведено динаміку сум витрат на державні програми підтримки АПК протягом 2015–2018 рр.

Із даних табл. 2 видно, що впродовж останніх чотирьох років система підтримки аграріїв в Україні перебувала в процесі постійних змін. Таким чином, Україна витрачає близько 5 млрд грн коштів платників податків на підтримку сільгоспвиробників через програми, які загалом спрямовані на підвищення рівня переробки та доданої вартості у секторі [9]. Хоча мета диверсифікації сектору до більшої доданої вартості є доцільною, проте інструменти, які використовуються для цього, страждають від серйозних недоліків: вони збільшують відповідні трансакційні витрати; не дають доступу малим сільгоспвиробникам до підтримки, які найбільше потребують цих програм; субсидують інвестиції та закупівлі, які були б зроблені у будь-якому разі й без підтримки.

Державна фінансова підтримка сільгоспвиробників відбувається не належним чином і тим самим заважає генерувати більше доданої вартості та диверсифікувати структуру аграрного виробництва. Мета програм державної підтримки повинна полягати в отриманні більш високих доходів сільгоспвиробниками, що дасть змогу принаймні деякий обсяг ресурсів повернути через вищі податкові надходження.

Таблиця 1

Динаміка обсягів державної підтримки СГП України за 2014–2018 рр.

Рік	Валова продукція (ВП) у постійних цінах, млрд грн	Заплановані видатки загального фонду державного бюджету		Фактичні касові видатки державного бюджету	
		усього, млрд грн	у % до ВП	усього, млрд грн	у % до ВП
2014	251,4	0,99	0,39	0,42	0,16
2015	239,5	0,56	0,23	0,33	0,14
2016	254,6	0,35	0,14	0,13	0,05
2017	244,1	5,03	2,06	4,9	2,01
2018	261,8	4,28	1,63	3,51	1,34
Темп росту (2018 до 2014)	1,04	4,34	4,18	8,36	8,38

Джерело: складено за даними [8; 10]

Як відомо, до 2016 р. застосовувався спеціальний режим із ПДВ, який давав змогу сільськогосподарським товаровиробникам – платникам такого податку значну частку від виручки залишати на спеціальних рахунках та використовувати на власні виробничі потреби. На рис. 1 представлено динаміку обсягів ПДВ, акумульованого сільськогосподарськими підприємствами України протягом 2014–2018 рр. [3].

Згідно з даними, представленими на рис. 1, акумулятивне ПДВ, яке залишалося у розпорядженні сільськогосподарських підприємств, становить у середньому до 3% від валової продукції у постійних цінах, а після скасування спеціального режиму з ПДВ у 2017–2018 рр. – 1,05% та 0% відповідно [3].

Державна допомога за рахунок централізованих фінансових ресурсів у той чи інший спосіб пов'язана з відшкодуванням вартості ресурсів, які деформують стимули, що спрямовані на досягнення достатньої конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, їх розвиток та забезпечення необхідними фінансовими ресурсами.

Окрім того, впродовж останніх двох десятиліть підтримка аграріїв у формі значних податкових пільг і прямих бюджетних витрат завжди сприяла

великим виробникам, створюючи нерівні умови для розвитку малих. Це частково спотворило структуру аграрного сектору в бік великих сільгоспідприємств та агрохолдингів в Україні, залишивши мало простору для розвитку, підвищення продуктивності та диверсифікації для малих сільгоспвиробників.

Політика підтримки сільського господарства в Україні у формі значних податкових пільг завжди була на користь великих гравців, що ставило малих виробників у не вигідне становище. Щоб малі сільгоспвиробники могли на рівних конкурувати з великими гравцями, а також щоб виправити довготривалий провал у державній політиці їх підтримки, доцільно замінити існуючі неефективні та несправедливі програми підтримки на просту та адресну підтримку, спрямовану на збільшення капітальних інвестицій та диверсифікацію виробництва. Це може бути у формі таких кредитних субсидій, як: гранти на компенсацію вартості кредиту; компенсація відсоткових ставок за кредитом; компенсація трансакційних витрат банків на обслуговування малих клієнтів [2, с. 8].

Таким чином, основні виявлені проблеми з держпідтримкою сільськогосподарських підприємств полягають у такому:

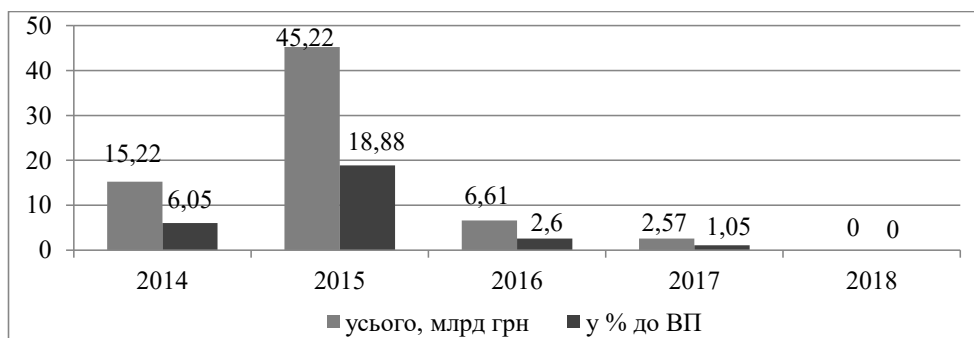

Рис. 1. Динаміка обсягів ПДВ, акумульованого сільськогосподарськими підприємствами України протягом 2014–2018 рр.

Таблиця 2

Витатки на бюджетні програми розвитку АПК України на 2015–2018 рр., млрд грн

Програма	2015	2016	2017	2018	Відхилення у %	
					2018 р. до 2016 р.	2018 р. до 2017 р.
Фінансова підтримка шляхом здешевлення кредитів	0,291	0,280	0,295	0,266	5,26	10,9
Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств	-	-	-	0,203	-	-
Державна підтримка тваринництва	0,040	0,030	0,166	2,390	-98,74	-93,05
Фінансова підтримка сільськогосподарських товаровиробників	-	-	4,134	0,913	-	-77,91
Інші програми	0,195	0,286	0,770	0,896	-68,08	-14,06
Разом	0,526	0,596	5,365	4,668	-87,23	14,93

Джерело: складено за даними [10]

1) роздробленість, хаотичне формування та бюджетування програм підтримки;

2) недотримання принципів справедливості й пропорційності під час розподілу державної підтримки;

3) орієнтування переважно на підтримку великих сільгоспвиробників;

4) розбіжність між обсягами надання державної підтримки та обсягами виробництва сільськогосподарської продукції;

5) обмежені можливості повернення державних інвестицій через більші податкові надходження від аграрного сектору [1];

6) недосконалість та недостатня дієвість законодавчих та нормативно-правових актів, які регулюють питання надання державної підтримки сільськогосподарським товаровиробникам.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, державна підтримка буде ефективно впливати на розвиток сільськогосподарських підприємств України за умови дотримання певних критеріїв, таких як: достатній обсяг і своєчасність бюджетного фінансування; здійснення розподілу бюджетних асигнувань та пільгового оподаткування у повній прозорості; фокусування державної підтримки у бік малих та середніх підприємств. Перспектива подальших досліджень полягає у тому, що для аграрного бізнесу необхідні чіткі правила у вигляді стабільної фінансової політики і законодавства. У нинішніх умовах система державної підтримки аграрного сектору економіки потребує реформування з метою підтримки не тільки великого бізнесу (агрохолдингів), а й невеликих фермерських господарств, малого та середнього бізнесу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Давидов Г.М., Шалімова Н.С. Оподаткування та державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників: регіональні пріоритети та євроінтеграційні процеси : монографія. URL : <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7049/1/Монографія%20АПК.pdf> (дата звернення: 03.01.2020).
2. Танклевська Н.С. Основні підходи щодо удосконалення фінансової політики. *Вісник Львівського національного аграрного університету. Економіка АПК*. 2013. № 16(1). С. 40–44.
3. Яцух О.О. Домінанти фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств: теорія, методологія і практика : дис. ... д.е.н. : 08.00.08. Харків, 2019.
4. Богдан О.Д. Дослідження стану державної інноваційної політики у розрізі агропромислового сектору економіки. *Науковий вісник Полісся*. 2015. № 1(1). С. 49–54.
5. Гудзь Ю.Ф. Механізм державного регулювання розвитку економічного потенціалу переробних підприємств АПК. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 13. Ч. 1. С. 79–86.

6. Коваленко О.А. Державне регулювання сільськогосподарського виробництва. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1808> (дата звернення: 18.12.2019).

7. Майстро С.В. Сутність та напрями державного регулювання аграрного ринку в зарубіжних країнах. URL : <http://academy.gov.ua/ej/ej3/txts/GALUZEVE/06-MAYSTRO.pdf> (дата звернення: 23.12.2019).

8. Звіт Рахункової палати. URL : https://mail.google.com/mail/u/0?ui=2&ik=cfac496023-&attid=0.1&permmsgid=msgf:1655187889264480357&th=16f8689da0235065&view=att&disp=safe&realattid=f_k55o6umc0 (дата звернення: 03.01.2020).

9. Раціоналізація державної підтримки аграрного сектору України. URL : <https://voxukraine.org/uk/ratsionalizatsiya-pidtrimki-silskogospodarskogo-sektoru-ukrayini/> (дата звернення: 27.12.2019).

10. Державна казначейська служба України. URL : <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu> (дата звернення: 05.01.2020).

11. Бюджетний кодекс України. URL : https://urist-ua.net/кодекси/бюджетний_кодекс_україни/розділ_vii/ (дата звернення: 27.12.2019).

REFERENCES:

1. Davidov G. M., Shalimova N. S. (2017). Opodatkuвання ta derzhavna pidtrymka sil'skohospodars'kykh tovarovyrobnykiv: rehional'ni priorytety ta yevrointehratsiyni protsesy [Taxation and government support for agricultural producers: regional priorities and European integration processes]. Available at: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7049/1/Монографія%20АПК.pdf> (in Ukrainian) (accessed 3 January 2020).
2. Tanklevska, N.S. (2013). Osnovni pidkhody shchodo udoskonalennya finansovoyi polityky [The main approach is to achieve more comprehensive financial policies]. *Visnyk L'vivskoho natsional'noho ahrar'noho universytetu. Ekonomika APK* [Newsletter of Lviv National Agrarian University. AIC economy], no. 16 (1), pp. 40–44. (in Ukrainian)
3. Yatsuh O. O. (2019). Dominanty finansovoho zabezpechennya diyal'nosti sil'skohospodars'kykh pidpryyemstv: teoriya, metodolohiya i praktyka [Dominants of financial support for agricultural enterprises: theory, methodology and practice]. Kharkiv.
4. Bohdan O. D. Doslidzhennya stanu derzhavnoyi innovatsiynoyi polityky u rozrizi ahropromyslovoho sektoru ekonomiky. *Naukovyy visnyk Polissya* [Investigation of state innovation policy in the context of agro-industrial sector of economy. Polesie Scientific Bulletin]. 2015. № 1 (1), pp. 49–54.
5. Hudz' U. F. Mekhanizm derzhavnoho rehulyuvannya rozvytku ekonomichnoho potentsialu pererobnykh pidpryyemstv APK. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu* [Mechanism of state regulation of development of economic potential of processing enterprises of agroindustrial complex. Scientific Bulletin of Uzhgorod National University]. 2017. Vol. 13, Part 1. pp. 79–86. (in Ukrainian)
6. Kovalenko O. A. Derzhavne rehulyuvannya sil'skohospodars'koho vyrobnytstva [State regulation of agricultural production]. Available at:

<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1808>. (accessed 18 December 2019).

7. Maystro S. V. Sutnist' ta napryamy derzhavnoho rehulyuvannya ahrarnoho rynku v zarubizhnykh krayinakh [The essence and directions of state regulation of the agrarian market in foreign countries]. Available at: <http://academy.gov.ua/ej/ej3/txts/GALUZEVE/06-MAYSTRO.pdf>. (accessed 27 December 2019).

8. Zvit Rakhunkovoyi palaty [Accounting Chamber report]. Available at: https://mail.google.com/mail/u/0?ui=2&ik=cfac496023&attid=0.1&permmsgid=msgf:1655187889264480357&th=16f8689da0235065&view=att&disp=safe&realattid=f_k55o6ymc0. (accessed 3 January 2020).

9. Ratsionalizatsiya derzhavnoyi pidtrymky ahrarnoho sektoru Ukrainy [The rationalization of the power of the agricultural sector of Ukraine]. Available at: <https://voxukraine.org/uk/ratsionalizatsiya-pidtrimki-silskogospodarskogo-sektoru-ukrayini/>. (accessed 27 December 2019).

10. Derzhavna kaznacheys'ka sluzhba Ukrainy. [State Treasury Service of Ukraine]. Available at: <https://www.treasury.gov.ua/en/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>. (accessed 5 January 2020).

11. Byudzhetnyy kodeks Ukrainy [Budget Code of Ukraine]. Available at: https://urist-ua.net/кодекси/бюджетний_кодекс_україни/розділ_vi/. (accessed 27 December 2019).